Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (2009) 2/1

KOBİ'LERDE TEŞVİKLERİN ÖNEMİ: DENİZLİ'DEKİ İHRACATÇI TEKSTİL FİRMALARININ DURUMU

Hafize MEDER ÇAKIR*

Anahtar Kelimeler:
Teşvik
KOBİ
İhracat
Tekstil Sektörü

Keywords:
Incentive
Small and Medium Sized Firms
Export
Textile Sector.

Özet

Denizli tekstil sektöründeki küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) gerek Denizli, gerekse Türkiye'deki tekstil sektöründe önemli bir paya sahiptir. Bunların büyük bir kısmı geleneksel anlamda faaliyetlerini sürdürmekte olan tekstil işletmeleridir. Denizli'de faaliyet gösteren büyük ölçekli ve KOBİ niteliğindeki tüm işletmeler yeterli düzeyde olmasa da devlet destekli kredi ve teşviklerden faydalanmaktadırlar.

Denizli imalat sanayinin %66'sını tekstil sektörü oluşturmakta olup, Denizli Sanayi Odası'na kayıtlı 330 tekstil firması bulunmaktadır. Tekstil sektöründeki firmaların %10'u büyük ölçekli, %90'ı ise KOBİ niteliğindedir. KOBİ kapsamındaki tekstil firmalarının tamamı araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre tekstil sektöründeki KOBİ'lerin yaklaşık olarak %51'inin ihracat yaptığı ve ihracat yapan bu firmaların da %79,5'inin teşviklerden yararlandığı görülmüştür. Teşvik kullanmayan firmaların teşviklerden yararlanmama nedenleri arasında en önemli neden olarak bürokratik işlemlerin fazlalığı göze çarpmaktadır. Araştırmanın diğer sonuçları da değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ortaklık sürecinde KOBİ'lere verilen destek artırılmalı, teşvik mevzuatı basitleştirilmeli ve AB ülkelerindeki firmalarla finansman açısından rekabet edebilecek düzeye getirilmelidir.

Abstract

THE IMPORTANCE OF INTENCIVE IN SME: THE CASE OF TEXTILE EXPORT COMPANIES IN DENIZLI

Small and medium sized firms in Denizli have a big share in Denizli and in Turkish textile sector. The greater amount of these textile firms continue their activity in traditional way. All firms which are active big and SMEs units in Denizli although not an at adequate level benefit from incentives and preferential credits provided by the government. The 66 percent of manufacturing industry in Denizli is formed by textile sector and there are 330 textile firms registered with the Denizli Chamber of Industry. Of these 10 percent are big scaled and 90 percent are small and medium scaled. According to the results of this study, 51 percent of small and medium sized firms in textile sector take part in exportation and 79.5 percent of these firms benefit from incentives. The most important reason for not using incentives is the complexity of bureaucratic formalities. When the other results obtained from the study are evaluated altogether, it can be said that the supports given to the small and medium sized firms should be increased during the process of integration with the European Union. Also, the legislation about incentives should be simplified; and the financial facilities for Turkish firms should be comparable with EU countries.

*Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, İİBF, İşletme Bl,., Denizli,
e-posta: hmeder@pamukkale.edu.tr

1.GİRİŞ

Bu çalışmada esas amaç, Denizli tekstil sektöründeki KOBİ'ler içinde ihracat yapan firmalar için teşvikin önemli olup olmadığının, yeterlilik düzeyinin ve teşvik alanlar ile almayanlar arasında AB ülkelerindeki rakipleri ile rekabet edebilirlik düzeylerinin tespit edilmesidir. Bunun için öncelikle KOBİ'lerin genel olarak finansman sorunlarına değinilmiş, finansal sorunların çözümü için devlet tarafından sağlanan teşviklerin yıllara göre gelişimi üzerinde durulmuştur. Daha sonra Denizli'deki KOBİ'lere sağlanan teşvikler yıllara göre değerlendirilmiştir. Son olarak Denizli tekstil sektöründeki KOBİ'lerin teşviklerden faydalanma düzeyleri, özellikle teşvik alan firmalar ile teşvik almayan firmaların ihracat düzeylerinin tespitine yönelik olarak çalışma geliştirilmiştir.

2. KOBİ'LERİN FİNANSMAN SORUNLARI ve BU SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE TEŞVİKLERİN YERİ

Büyüme istihdam yaratma konusunda ekonominin temel direği olan KOBİ'ler esnek ve dinamik yapıları sayesinde değişen piyasa koşullarına kolayca uyum sağlayabilmektedirler (Tepav, 2005). Ayrıca, göreceli olarak emek-yoğun faaliyetlerde yoğunlaşmaya eğilimli olmaları nedeniyle KOBİ'ler, gelişme sürecinin değişik safhasındaki ülkelerde her geçen gün büyüyen işgücünün verimli alanlarda istihdam edilmesinde ciddi boyutlara varan işsizliğin azaltılmasında kritik rol oynamaktadır (Atik, 2003:19). Ancak, KOBİ'lerin ekonomi içindeki önemli paylarına ve bu esnek yapılarına rağmen, başta finansman olmak üzere, üretim, pazarlama, teknoloji ve yönetime ilişkin sorunları bulunmaktadır ve bu sorunlarının çözümünde, önemli bir adım atılamamıştır.

Genel olarak tüm firmalarda olduğu gibi, KOBİ'lerin varlıklarını sürdürebilme, büyüme, kâr etme gibi amaçlarını gerçekleştirebilmesinin ön şartı kaynak yaratabilmesidir. KOBİ niteliğindeki işletmelerin büyük bir kısmı sermaye artırarak veya otofinansman yoluyla yatırım yapma imkânı bulamamaktadır. Dolayısıyla yatırım yapmak için yabancı kaynak bulmak gerekmektedir. Ancak, sermaye ve ciro miktarlarının ve ölçeksel büyüklüklerinin düşük olması, kurumsal yapılanmalarının yetersizliği, düşük verimlilik ve kapasite kullanım oranlarıyla çalışmaları, sistemin gerektirdiği güvence vb. yükümlülükleri karşılamakta güçlük çekmeleri gibi nedenlerle KOBİ'ler, banka ve kredi sisteminden yeterince yararlanmamaktadır (DPT, 2007:37). KOBİ'lere yönelik banka kredilerinin toplam kredi hacmine oranı ABD'de %42, G. Kore'de %47 iken, ülkemizde bu oran sadece %4'tür (Gövdere, 1999:37). Bu kredilerin daha çok kısa vadeli ve maliyetinin de özsermayesi güçlü büyük işletmelere göre nispeten daha yüksek olması ise bir diğer olumsuz durumdur. Bu durum kaynakların kullanımında da sorunlara neden olmaktadır. Çünkü, devamlı sermaye yaratamayan KOBİ'ler kısa vadeli kaynaklarını hem işletme sermayesinin finansmanında hem de duran varlıklarının finansmanında kullanmak zorunda kalmakta, dolayısıyla finansal riskleri artmaktadır (Meder Çakır, 2007:193).

2007 yılından itibaren birçok ülkede uygulamaya geçecek olan Bankaların sermaye yapılarını ve kredi koşullarını yeniden düzenleyen Basel–II standartları son birkaç yıldır ertelenmekle birlikte, ülkemizde de uygulanmaya başlanacaktır. Ülkemizde başlangıç olarak Basel-II standartlarında kabul edilen yöntemler nedeniyle KOBİ'ler kurumsal işletmelere göre daha avantajlı sayılabilir (KOBİ risk düzeyi %75 iken, Kurumsal KOBİ ve Büyük işletmelerin risk düzeyi %100 kabul edilmektedir). Ancak, daha sonraki yıllarda ileri tekniklerin de kullanılmaya başlanması durumunda bu olumlu yapı değişebilecektir. Bu durumda KOBİ'lerin kredi payları içinde az olan payları biraz daha azalırken, finansman sorunları daha da artacaktır. Bu nedenle KOBİ'lerin devlet tarafından desteklenmesi yani yatırım teşviklerinden daha fazla yararlanmalarını sağlayacak teşvik politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Yatırım teşviklerinin genel bir tanımı OECD tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre yatırım teşvikleri; "bir yatırımın maliyetini veya potansiyel kârını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğünü, bölgesini ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir" (Duran, 2003:6). Gelişmiş ülkelerde; rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak gibi amaçlar için başvurulmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, ekonomik kalkınmayı sağlamak, geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, uluslararası rekabet gücü kazanmak, verimlilik artışı sağlamak, istihdam imkanlarını genişletmek, teknoloji transfer edebilmek, ihracatı arttırmak, sanayileşmek ve yabancı sermaye çekmek gibi amaçlara bağlı olarak teşvik uygulamalarına gerek duymaktadırlar (Duran, 2003:8).

Gelişmekte olan bir ülke olarak değerlendirebileceğimiz ülkemizde de bu amaçlar doğrultusunda birtakım teşvik tedbirleri uygulanmaktadır. Bunları şu şekilde gruplandırmak mümkündür (Duran 2003:31):

Tablo 1: Teşvik araçlarının çeşitleri

Ayni Teşvikler	Arsa-arazi tahsisi Bina temini
Nakdi Teşvikler	Karşılıksız Hibeler Primler Karşılıklı Uygun koşullu krediler (düşük faizli, uzun vadeli)
Vergi Teşvikleri	Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri Düşük oranlı gelir ve kurumlar vergisi Vergi muafiyeti Zarar mahsubu Hızlandırılmış amortisman Yatırım indirimi Bazı harcamaların vergiden düşülmesi (Sosyal güvenlik katkısı, İstihdamla ilgili harcamalar, Reklam, tanıtım ve pazarlama, Sağlık

	harcamaları vb.) Vergi kredisi (finansman fonu) KDV Teşvikleri Sermaye mallarına KDV istisnası Gelişmemiş bölgelere ve/veya bazı ürünler düşük KDV oranı Gümrük Vergisi Teşvikleri Makine-teçhizat, hammadde vb gibi sermaye mallarına gümrük muafiyeti Gümrük vergisi iadesi
Garanti ve Kefaletler	Kredi garantileri Yüksek ticarî risk taşıyan projelere kamu kaynaklı risk sermayesi katılımı Ekonomik ve ticari riskleri kapsayan ayrıcalıklı kamu sigortası (devalüasyon vb.)
Diğer Teşvikler	Alt yapı hazırlanması Ucuz enerji desteği Yatırım öncesi hizmetler; finansman kaynakları, yatırım projesi hazırlama ve yönetme, pazar araştırması, hammadde ve alt yapı durumu, üretim prosesi ve pazarlama teknikleri, eğitim, know-how veya kalite kontrol geliştirme teknikleri ile ilgili yardımlar Ayrıcalıklı kamusal anlaşmalar

Ekonomik canlılığa, rekabete, büyümeye ve istihdama yaptıkları katkı nedeniyle; AB'de 1980'lerden sonra, ülkemizde ise 1990'lı yılların sonlarına doğru KOBİ'lere yönelik devlet teşvikleri giderek artan bir oranda ve çeşitte sağlanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede ülkemizde KOBİ'lere devlet desteğini öngören ilk düzenlemeler 16 Ekim 1996 tarih ve 22789 sayılı Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımları Hakkında Karar" ile yapılmıştır. KOBİ'lerin teşvikine dönük olarak çıkarılan bu ilk tebliğ daha sonra çeşitli tarihlerde revize edilmiştir. Bu düzenlemelere göre KOBİ teşvik uygulamasının genel amacı, KOBİ'lerin kalkınma planı ve yıllık programlara uygun olarak korunmaları, teşvik edilmeleri, üretim, kalite ve standartlarını artırmaları ve/veya ürün geliştirmeye yönelik taleplerini karşılamaları, istihdam yaratmaları ve rekabet edebilmelerini sağlamaktır (Çolakoğlu, 2002 : 130).

Ülkemizin 1996 yılında Gümrük Birliği'ne girmesi ile birlikte, KOBİ'ler ulusal düzeydeki rekabetin yanında uluslararası düzeyde daha yoğun bir rekabetle karşı karşıya kalmıştır. Mevcut güçlüklerinin yanında, Gümrük Birliği ile birlikte dış rekabete de açılan KOBİ'lerin; ürün geliştirme, ürün tasarımı, teknoloji, üretim ve yatırım planlaması, modernizasyon-yenileme, standartlar ve ölçek ekonomileri gibi teknik bilgilerin yanında, rakiplerin durumu, talep, ürün fiyatı ve pazarlama faaliyetleri gibi pazar bilgilerine; ayrıca oto finansman, dış finansman, kiralama, factoring, risk sermayesi ve krediler gibi finansman bilgilerine erişimlerinin sağlanması ve kurumsal kapasitelerinin bu bilgileri doğru değerlendirecek yetkinliğe ulaştırılması daha da önem kazanmıştır (DPT,

2007 : 8). Bu nedenle, KOBİ'lere dönük olarak düzenlenen teşvik tedbirlerinin yanında 2003 yılında Yüksek Planlama Kurulu tarafından KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanıp onaylanmıştır. Bu plânın amacı; Avrupa Küçük İşletmeler Şartı'nda belirtilen ilkelere ve AB İşletme ve Girişimcilik İçin Çok Yıllı Programında belirtilen amaçlara uyumlu bir ulusal KOBİ stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanmasıdır (DPT, 2007 : 10).

2007-2009 yıllarını kapsayan KOBİ Strateji ve Eylem Plânına göre, KOBİ'lerin Uluslararası pazarlarla bütünleşmesi için KOBİ'lerin ihracat payının artırılması hedeflenmiştir. DTM'nin sorumluluğunda DTM, KOSGEB, İGEME ve İhracatçı Birlileri Genel sekreterliği tarafından uygulamaya geçirilmesi düşünülen Eylem/Projeler şu şekilde sıralanmıştır (DPT, 2007:43-55):

*İhracat bilincinin artırılmasına yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,

*SDTŞ modelinin etkinleştirilmesi için revize edilmesi ile sektörel ve yerel bazda faaliyetlerin gerçekleştirilmesi,

*Yöresel el sanatları üreticilerinin uluslararası pazara açılmalarının sağlanması

*İş ortamının iyileştirilmesi yönündeki hedefler arasında ise, DPT sorumluluğunda devlet desteği uygulamalarının etkinliğinin artırılması,

*TOBB tarafından KOBİ finans sistemi kaynaklarının artırılması ve etkin kullanımının sağlanması,

*Yeni finans mekanizmalarının oluşturulması.

Bu hedefler doğrultusunda HM, KOSGEB, DPT, BDDK, KGF KOBİ AŞ ve benzeri birçok kuruluşun yapması gereken eylem/projeler hazırlanmıştır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür (DPT, 2007:43-55):

*İhracat Kredi Sigortası Sistemleri, Avrupa Birliği fonları, Basel II, Kredi Garanti Fonu ve KOBİ AŞ konularında bilgilendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,

*SPK mevzuatında değişiklik yapılması,

*Teminatları düzenleyen Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanununda gerekli değişikliklerin yapılması,

*Türkiye Kalkınma Bankası'nın anonim şirket statüsü dışındaki KOBİ'lere de kredi vermesinin sağlanması,

*Bankaların düşük faizli KOBİ kredisi kullandırmasına dönük çalışmaların yapılması,

*Kredi kefelet sisteminin iyileştirilmesi,

*İş melekleri sisteminin alt yapısının oluşturulması.

Bütün bunların 2007-2009 arası dönemde uygulanması yönünde girişimler başlatılmıştır.

Bir taraftan KOBİ Strateiji ve Eylem Planı çerçevesinde çeşitli kuruluşlar tarafından KOBİ'lere dönük çalışmalar devam ederken, diğer yandan Teşvik mevzuatında da dönem dönem değişiklikler yapılmıştır. En son yapılan bir düzenleme ile 6 Ekim 2006 tarihli ve 26311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile birlikte 18 Ocak 2001 tarihli, 24291 sayılı Resmi Gazetede

yayınlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar" ve 30 Temmuz 2002 tarihli, 24831 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış olan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ" yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece bu tarihe kadar yürürlükte olan genel teşvik mevzuatı ile KOBİ'lere yönelik olan teşvik mevzuatı birleştirilmiştir.

Bu son düzenleme ile amaç "Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği normları ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirmek, istihdam yaratmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesini temin etmek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini teminen yatırım, üretim, kalite ve standartlarını artırmalarını ve istihdam yaratmalarını sağlamak, çevre korumaya yönelik yatırımlar, ileri teknoloji gerektiren yatırımlar ile bu yatırımlara ilişkin araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek" olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede KOBİ'ler dahil olmak üzere teşvik başvurusunda bulunan firmalara sağlanan destekler:

Gümrük Vergisi muafiyeti,
Katma Değer Vergisi istisnası ve
Faiz desteği

olarak sıralanmıştır. KOBİ'lerin yatırım teşvikinden faydalanabilmesi için yatırımın asgari 200 bin YTL azami 2 milyon YTL olması şartı aranmaktadır.

KOBİ teşviklerine istinaden "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımları Hakkında Karar"ın çıkarılmasının ardından 1997 yılından itibaren KOBİ'ler teşvik başvurusunda bulunmaya başlamışlardır. KOBİ'lerin teşvik başvuru sayıları, onlara sağlanan krediler ve yeni yatırımlarla KOBİ'lerin yarattıkları istihdam sayıları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. 1997 ile 2006 yılları arasındaki dönemde KOBİ teşvikleri genel teşvik kapsamı dışında düzenlendiği için 2006 yılı Aralık ayına kadar olan döneme ait veriler ile 2006 Aralık ayında çıkarılan bir düzenleme ile bu tarihten sonraki döneme ait veriler ayrı bir tabloda değerlendirilmiştir.

Ülkemizde KOBİ'lerin teşvikine yönelik olarak çıkarılan ilk düzenlemenin yapıldığı tarihten 2006 yılı Aralık ayına kadar olan dönemde KOBİ'lere verilen teşvik belgeleri ile yatırım ve işletme kredisi bazında sağlanan kredi tutarları ve öngörülen istihdam Tablo 2a'da görülmektedir. Buna göre KOBİ'lere 1997-2006 yılları arasında verilen 7.523 adet teşvik belgesi karşılığında toplam 327 Milyon YTL'nin üzerinde kredi kullandırılarak 52.890 kişiye istihdam olanağı yaratılmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi ilk dört yıldaki teşvik belge sayısı ile istihdam sayısı sonraki dönemlerde önemli ölçüde düşmüştür.

Tablo 2a: KOBİ'lere teşvik kapsamında verilen krediler ve öngörülen istihdam

Yıl	Belge Sayısı	Yatırım Kredisi (YTL)	İşletme Kre. (YTL)	Toplam Kredi (YTL)	Sabit Yatırım (YTL)	İstihdam Sayısı
1997	1.550	16.358.069	3.279.409	19.637.478	37.375.880	14.974
1998	1.171	15.577.253	3.856.490	19.433.743	33.188.559	12.117
1999	1.695	25.637.264	16.763.834	42.401.098	57.979.689	9.222
2000	1.229	21.685.308	15.072.550	36.757.858	49.100.269	5.587
2001	246	4.648.010	3.521.605	8.169.615	14.985866	674
2002	390	20.272.183	7.933.131	28.205.314	63.725062	1.498
2003	452	34.637.329	10.720.788	45.358.117	105.508.776	2.019
2004	436	52.499.523	10.815.093	63.314.616	112.613.418	3.138
2005	218	33.171.301	4.444.930	37.616.231	67.019.307	2.315
2006	136	24.691.915	1.488.510	26.180.425	49.599.667	1.346
Toplam	7.523	249.178.155	77.896.340	327.074.495	591.096.493	52.890

Kaynak: www.tresaury.gov.tr/stat/tevsik/ti102-103.htm. (Erişim tarihi 25.05.2007) ve Serdengeçti, 2003, s.45-46 ve s.285-287 tablo verileri kullanılarak düzenlenmiştir

Yeni düzenlemeden sonraki iki yılda ise KOBİ'lere 2.164 teşvik belgesi verilmiş ve 37.990 kişiye istihdam olanağı sağlanmıştır (Tablo 2b). 2001-2006 arası dönemdeki düşüşün ardından yeni düzenleme ile tekrar önemli ölçüde artışın olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2b: KOBİ'lere teşvik kapsamında verilen krediler ve öngörülen istihdam

Yıl	Teşvik Belge Sayısı	Sabit Yatırım (YTL)	İstihdam Sayısı
2006	9	7.990.225	140
2007	942	875.396.173	17.686
2008*	1.213	1.002.838.627	20.164
Toplam	2.164	1.886.225.025	37.990

Kaynak: www.tresaury.gov.tr/stat/tevsik/ti102-103.htm. (Erişim tarihi 15.12.2008) tablo verileri kullanılarak düzenlenmiştir
*Ocak-Ekim Dönemi

3. DENİZLİ KOBİ'LERİNE VERİLEN TEŞVİKLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Devlet Planlama Teşkilâtı'nın 2003 yılında yaptığı "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" sonuçlarına göre Denizli on ikinci sırada yer almaktadır. Denizli'de öne çıkan sektörler "tekstil ürünleri imalatı", "gıda ürünleri ve içecek imalatı" ve "giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanması" sektörleridir. Tekstil ürünleri imalatı sektörü TÜİK 2002 Genel Sanayi İşyerleri Sayımı (GSİS) ve ihracat göstergeleri ve gerçekleşen teşviklerde öne çıkmaktadır. Ayrıca, DPT tarafından yapılan "Ülke ve Dünya Ölçeğinde Rekabet Gücünün En Yüksek Algılandığı Yatırım Alanları Anketi" sonuçlarına göre İl Sanayi ve Ticaret Odalarının tercihleri arasında da öne çıkan sektör konumundadır. İl içinde en büyük sektörel paya sahip olan bu sektör ihracattaki, istidamdaki büyük payı ile Denizli'nin lokomotif sektörü olmuştur (DPT, 2004a).

2002-2004 arası dönemde teşvikler itibariyle öne çıkan sektörler "gıda ürünleri ve içecek imalatı", tekstil ürünleri imalatı", "başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı" ve "ana metal sanayi" şeklinde sıralanmaktadır. Aynı dönemde "gıda ürünleri ve içecek imalatı" ve "metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı" sektörleri ise, gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarında öne çıkan sektörlerdir (DPT, 2004a). Mermer sektöründe yapılan bir çalışmaya göre, bu sektördeki firmaların %61'inin teşviklerden yararlandığı ve bunların %91'inin kapasite artırmak için teşvik aldıkları bulunmuştur (Başer, 2005 : 134-138).

1997-2008 tarihleri arasında Denizli'deki KOBİ'lerin aldıkları teşvik sayısı, sağlanan teşvik tutarı ve bu yatırım yoluyla istihdam edilen işçi sayıları Tablo 3a ve 3b'de gösterilmiştir. 1997 yılında başlayan ve etkisinin 1998 yılında görülmeye başlandığı ekonomik kriz nedeniyle 1998 yılından sonra teşvikli yatırımlarda azalma görülmektedir. 2001 yılında hiç teşvik başvurusunda bulunulmamasına rağmen 2002 yılından itibaren teşviklerde artış olmuştur. 2006 yılındaki son düzenlemenin yapıldığı tarihe kadar yine teşvik başvurusunun olmadığı, düzelemeden sonraki Aralık ayında ise, sadece bir adet teşvik belgesi alındığı görülmektedir. Tablo 3b incelendiğinde yeni düzenleme sonrasında Türkiye genelinde olduğu gibi, Denizli'de de yeniden artış trendine girildiği söylenebilir.

Tablo 3a: Teşvik kapsamında Denizli KOBİ'lerine verilen krediler ve öngörülen istihdam

Yıllar	Teşvik Belge Sayısı	Yatırım Kredisi (YTL)	İşletme Kredisi (YTL)	Toplam Kredi (YTL)	Sabit Yatırım (YTL)	İstihdam Sayısı
1997	11	127.915	18.230	146.145	305.007	103
1998	5	51.925	8.300	60.225	125.420	18
1999	4	91.900	26.500	118.400	192.729	20
2000	4	86.000	24.500	110.500	193.853	5
2001	-	-	-	-	-	-

2002	11	805.900	160.000	965.900-	2.743.197	55
2003	21	2.456.350	305.150	2.761.500	6.422.481	102
2004	11	1.278.600	69.000	1.347.600	3.059.103	76
2005	8	1.482.710	15.000	1.497.710	3.422.143	36
2006	-	-	-	-	-	-
Toplam	75	6.381.300	626.680	6.042.080	16.463.93 3	415

Kaynak: www.treasury.gov.tr/stat/kobiler.htm (Erişim tarihi 20.05.2003 ve 25.05.2007) tablo verileri kullanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 3b: Teşvik kapsamında Denizli KOBİ'lerine verilen krediler ve öngörülen istihdam

Yıl	Teşvik Belge Sayısı	Sabit Yatırım (YTL)	İstihdam Sayısı
2006	1	1.100.000	12
2007	28	29.352.354	560
2008*	20	15.400.469	313
Toplam	49	45.852.823	885

Kaynak: www.treasury.gov.tr/stat/kobiler.htm (Erişim tarihi 15.12.2008) tablo verileri kullanılarak düzenlenmiştir.

*Ocak-Ekim Dönemi

Yıllar itibariyle genel teşvikler içinde KOBİ'lere verilen teşvikler karşılaştırıldığında Türkiye genelinde ve Denizli yerelinde benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Tablo 4): Denizli'de KOBİ'lere verilen teşviklerin toplam teşvikler içindeki payı ortalama %10,6 iken, yaratılan istihdamın sadece %2,9'u KOBİ'lere aittir. KOBİ teşviklerinin toplam içindeki payı en fazla %44,4 ile 2008 yılında, en düşük de %0 ile 2001 yılı olmuştur. Belge sayısı açısından bakıldığında Denizli'de teşvik sayısının en yüksek olduğu yıl 2003 yılı iken, en az teşvik verilen yılın 1999 ve 2001 yılları olduğu görülmektedir. 2001 yılındaki teşviklerin tamamı ise, genel teşvik kapsamındadır. Bu yıl dikkate alınmadığında KOBİ payının en düşük olduğu yıl teşvik sayısına göre 2003 ve 2006 yılı; istihdama göre ise, 2000 yılıdır.

Tablo 4: Denizli'de toplam teşvikler içinde KOBİ'lerin payı

Yıl	Teşvik Sayısı (KOBİ+Genel)	KOBİ'nin Payı (%)	İstihdam Sayısı (KOBİ+Genel)	KOBİ'nin Payı (%)
1997	158	%6,9	7.182	%1,4
1998	99	%5,0	5.203	%0,3
1999	58	%6,8	3.478	%0,5
2000	105	%3,8	5.646	%0,1
2001	59	%0,0	2.807	%0,0

2002	112	%8,9	4.506	%1,2
2003	162	%1,3	6.200	%1,6
2004	126	%7,9	3.585	%2,1
2005	93	%8,6	1.975	%1,8
2006	79	%1,3	1.745	%0,7
2007	74	%37,8	2.152	%26,0
2008	45	%44,4	922	%33,9
Toplam	1.170	%10,6	45.401	%2,9

Kaynak: www.treasury.gov.tr/stat/kobiler.htm (Erişim tarihi 20.05.2003 ve 15.12.2008) tablo verileri kullanılarak düzenlenmiştir.

Türkiye geneline göre 1997-2008 döneminde Denizli'deki KOBİ'lere verilen teşvik belge sayısı %1,3, yaratılan istihdam %1,4 düzeyinde iken, yatırım tutarı olarak %2,5'lik bir düzeye çıktığı görülmektedir.

Tablo 5: Türkiye genelindeki KOBİ'ler ile Denizli KOBİ'lerinin durumu (1997-2008)

	Türkiye Geneli	Denizli	Denizli'nin Payı
Teşvik Belge Sayısı	9.687	124	%1,3
İstihdam Sayısı	90.880	1.300	%1,4
Sabit Yatırım Tutarı (YTL)	2.477.321.518	62.316.756	%2,5

4. DENİZLİ TEKSTİL SEKTÖRÜNDEKİ KOBİ'LERE SAĞLANAN TEŞVİKLER

4.1. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma kapsamına Denizli Sanayi Odası'na (DSO) kayıtlı tekstil firmalarının KOBİ kapsamında olanları alınmıştır. Burada Küçük ve Orta Ölçekli İşletme gruplandırmasında yer alan bir ile dokuz işçi çalıştıran yani mikro ölçekli olan firmalar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Dolayısıyla, firmaların ölçeksel gruplandırması yapılırken sadece 10-49 kişi arasında işçi çalıştıran küçük ölçekli, 50-249 arası işçi çalıştıranlar orta ölçekli firmalar olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda yer alan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının sayısı 298 olup, sektörün (mikro ölçekli tekstil firmaları dışında) yaklaşık olarak %90'ını oluşturmaktadır. Bu çalışma, Pamukkale Üniversitesi ve Denizli Sanayi Odası'nın birlikte yaptığı Denizli İli Sanayi Envanteri kapsamında yapılmış ve araştırma kapsamındaki firmalara "yüzyüze anket" yöntemi uygulanmıştır. Araştırma sonuçları SPSS-11 programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

4.2. Araştırma Bulgu ve Sonuçları

Tekstil sektörü Denizli imalat sanayi içinde en önemli sektör olma özelliğini korumaktadır. Denizli imalat sanayinde 10 ve üzeri işçi çalıştıran toplam 500 firmanın 330'u tekstil sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Toplam imalat

sanayinin %66 gibi önemli bir payının tekstil sektörüne ait olması tekstil sektörünün Denizli ve ülke geneli için önemini ortaya koymaktadır. Ölçeksel olarak değerlendirildiğinde de gerek büyük ölçekli firmalar (%88), gerekse KOBİ kapsamındaki firmaların oranı (%64) toplam sanayi içinde oldukça önemli bir pay teşkil etmektedir. Tekstil firmalarının %9,7'si büyük ölçekli, kalan %29,4'ü orta ölçekli, %60,9'u ise küçük ölçekli işletme niteliğindedir.

Tablo 6. Denizli imalat sanayi firmalarının işçi sayılarına göre dağılımı

Firma Sayısı	Sektörler*								
	31	32	34	35	36	37	38	39	Toplam
Büyük Ölçekli	-	32	-	1	-	2	1	-	36
KOBİ	38	298	7	3	21	32	23	42	464
Toplam Sayı	38	330	7	4	21	34	24	42	500
Sektör Payı (%)	%7,6	%66	%1,5	%0,8	%4,2	%6,8	%4,8	%8,4	%100,0

*31-Gıda, İçki ve Tütün Sanayii; 32-Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri S, 34-Kağıt Ürünleri ve Basın S, 35-Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Mamulleri S, 36-Taş ve Toprağa Dayalı S, 37-Metal Ana S, 38-Metal Eşya, Makine ve Teçhizat, Ulaşım Araçları, İlmi ve Mesleki Ölçme Aletleri S, 39-Diğer Denizli imalat sanayindeki firmaların yaklaşık olarak yarısı (%49,4) ihracat yapmaktadır. İhracat yapan bu firmaların %72,8'i tekstil sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Bu sonuç da yine ihracat yapan firmalar arasında tekstil sektörünün önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Denizli imalat sanayi firmalarının ihracat yapmalarına göre dağılımı

İhracat Yapan	Sektörler								
	31	32	34	35	36	37	38	39	Toplam
Firma Sayısı	9	180	2	1	6	20	6	23	247
Toplam İçindeki Payı (%)	%3,6	%72,8	%0,8	%0,4	%2,4	%8,1	%2,4	%9,3	%100,0

Tekstil sektöründe faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki firmaların yaklaşık %51'i ihracat yapmaktadır (Tablo 8). Büyük ölçekli tekstil firmalarının %90,6'sı, KOBİ kapsamındaki tekstil firmalarının ise %50,7'si ihracat yapmaktadır. Bu firmaların teşvik alıp-almadıklarına baktığımızda, %67'si teşvik aldığını ve %33'ü de teşvik almadığını belirtmişlerdir (Tablo 9).

Tablo 8: İhracat yapan ve yapmayan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının dağılımı

	Firma Sayısı					
	Toplam	%	Büyük ölçekli	%	KOBİ	%
İhracat yapan	180	%54,5	29	%90,6	151	%50,7
İhracat yapmayan	150	%45,5	3	%9,4	147	%49,3
Toplam	330	%100,0	32	%100,0	298	%100,0

Tablo 9'da görüldüğü gibi, ihracat yapan tekstil firmalarının %79,5'i teşvik alırken, ihracat yapmadığını belirten firmalarda bu oran %54,1'e düşmektedir.

Tablo 9: İhracat yapan ve yapmayan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının teşvik alıp almamalarına göre dağılımı

	Toplam		İhracat yapan		İhracat yapmayan	
	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%
Teşvik alan	199	%67,0	120	%79,5	79	%54,1
Teşvik almayan	98	%33,0	31	%20,5	67	%45,9
Toplam	297	%100,0	151	%100,0	146	%100,0

Tekstil sektöründeki KOBİ'lerin hukuki yapıları ihracat yapma-yapmama durumlarına göre incelenmiş ve ihracat yapan firmaların yaklaşık %64'ünün, ihracat yapmayanların da %65'inin limited şirket olduğu tespit edilmiştir. Anonim şirketlere ise, ihracat yapanlarla yapmayanlar arasındaki farkın daha büyük olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Tekstil sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin hukukî yapısı

İşyerinin hukuki yapısı	İhracat yapan		İhracat yapmayan	
	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%
Ferdi Mülkiyet	7	%4,6	19	%12,9
Adi Ortaklık	1	%0,7	1	%0,7
Kollektif Şirket			1	%0,7
Komandit Şirket			1	%0,7
Limited Şirket	96	%63,6	96	%65,3
Anonim Şirket	47	%31,1	27	%18,4
Kooperatif Şirket			2	%1,4
Toplam	151	%100,0	147	%100,0

İhracat yapan 151 firmanın hukuki yapılarına göre teşvik alıp-almama durumları incelendiğinde, ihracat yapan limited şirketlerin %77'sinin teşvik aldığı, anonim şirketlerin ise %89'ünün teşvik aldığı görülmüştür (Tablo 11). İhracat yapmayan ve hukuki yapısı limited şirket niteliğinde olan firmalar içinde teşvik alanların oranı %58 iken, anonim şirketlerde yaklaşık %82 oranına düşmüştür (Tablo.11).

Tablo 11: İhracat yapan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının hukuki yapılarının teşvik alıp almamalarına göre dağılımı

	Teşvik Alan		Teşvik Almayan		Genel Toplam	
	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%
Ferdi Mülkiyet	4	%57,1	3	%42,9	7	%100,0
Adi Ortaklık			1	%100,0	1	%100,0
Limited Şirket	74	%77,1	22	%22,9	96	%100,0
Anonim Şirket	42	%89,4	5	%10,6	47	%100,0
Toplam	120	%79,5	31	%20,5	151	%100,0

İhracat yapan firmaların, teşvikle ilişkisini test ettiğimizde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İhracat yapma ile teşvik alma arasında çıkan bu anlamlı ilişkiden hareketle ihracat yapan ancak teşvik almayan tekstil firmaları incelendiğinde firmalarının (%20,5'lik kesimin) teşvik almama nedenleri arasında, sırasıyla en fazla bürokratik engellerin fazla olması, teşvike gerek duyulmaması ve teşvikler hakkında bilgi sahibi olunmaması gelmektedir (Tablo 12).

Tablo 12: İhracat yapan ancak teşvik almayan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının teşvik almama nedenlerinin dağılımı

	Firma Sayısı	%
Bilgim yok	8	%25,8
Aranan koşulları sağlayamıyorum	5	%16,1
Bürokratik işlemlerin çok fazla olması	11	%35,5
Koşulları yerine getiriyorum ancak teşvik alamıyorum	3	%9,7
Diğer (Gerek duymadım)	10	%32,3
Toplam	37	%100,0

Teşvik alan ihracatçı firmalar içinde aldıkları teşvikleri yeterli bulanların oranı kullanılan teşvikin türüne göre değişmektedir. Yatırım teşviki alan firmaların %67,8'i gibi önemli bir kısmı teşvikleri yeterli bulurken, ihracat teşviki alanlarda bu oran %39,8'e, işletme sermayesi türündeki teşvik alanlarda ise bu oran %37,3'e kadar düşmektedir (Tablo 13). Bu durum, yatırım teşviklerinin yeterli olduğunu ancak, diğer teşvik türlerinin beklenen düzeyde olmadığını göstermektedir.

Tablo 13: İhracat yapan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının aldıkları teşviklerin türleri ve teşvikleri yeterli bulup bulmamalarına göre dağılımı

Teşvik	Teşvik Türleri					
	Yatırım		İhracat		İşletme Sermayesi	
	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%
Yeterli	78	%67,8	33	%39,8	31	%37,3
Yeterli değil	37	%32,2	50	%60,2	52	%62,7

Tekstil sektöründe ihracat yapan KOBİ'lerin teşvik alan ve almayan ayırımına göre AB ülkeleri ile rekabet durumları Tablo 14'de görülmektedir. Buna göre, daha çok yatırım teşvikinin kullanıldığı göz önüne alınarak teşvik alan firmaların aldıkları teşvik sayesinde yeni yatırımlar yaptığı ve muhtemelen bu yatırımların kapasite artırma ve/veya modernizasyon yatırımları olduğu söylenebilir. Bu durumda yüksek teknolojiye sahip makine teçhizat ile yapılan üretim sayesinde firmalar kapasite artırmakta, ürün kalitesini yükseltmekte, işgücü maliyetlerini düşürebilmektedir. Teşvik alan ve almayan firmalar arasında fark yaratmayan ve rekabet gücü açısından en zayıf unsur döviz kuru politikalarıdır. Yine enerji fiyatları firmaların belirleyemediği dışsal faktör olduğundan teşvik alan ve almayanlar açısından farklılık görülmemekte ve her iki grupta da rekabet gücü açısından en zayıf olduğu unsurlar arasında yer almaktadır. Bir diğer unsur yürürlükteki mevzuattır. Teşvik alanlar arasında yürürlükteki mevzuat rekabet edilmesi daha zor unsur olarak belirtilmektedir. Teşvik alanlar ve almayanların finansman imkânları açısından rekabet edebilme düzeyleri oldukça düşük kalmaktadır. Hammadde fiyatlarına göre rekabet edebilirlik düzeyine bakıldığında, teşvik alanların %66,4'ünün, teşvik almayanların ise, %54,8'inin rekabet edebildiği görülmektedir.

Tablo 14: İhracat yapan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının teşvik alıp almamalarına göre AB ülkelerindeki firmalarla rekabet edebilirlilik düzeyleri

	Teşvik alan firmalar				Teşvik almayan firmalar			
	Rekabet edebilir		Rekabet edemez		Rekabet edebilir		Rekabet edemez	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hammadde fiyatları	79	%66,4	40	%33,6	17	%54,8	14	%45,2
İşgücü maliyeti	97	%81,5	22	%18,5	22	%73,3	8	%26,7
Kalifiye işgücü	73	%61,3	46	%38,7	20	%64,5	11	%35,5
Finansman imkânları	18	%15,3	100	%84,8	5	%16,1	26	%83,9
Döviz kuru politikaları	11	%9,3	107	%90,7	3	%9,7	28	%90,3
Dış pazarlar konusundaki bilgi düzeyi	51	%43,2	67	%56,8	7	%22,6	24	%77,4
Teknolojik düzey	62	%52,5	56	%47,5	12	%38,7	19	%61,3
İşletme kapasitesi	73	%61,7	45	%38,1	13	%43,3	17	%56,7
Ürün kalitesi	103	%87,3	15	%12,7	24	%77,4	7	%22,6
Enerji fiyatları	16	%13,7	101	%86,3	4	%13,3	26	%86,7
Taşıma(navlun) giderleri	46	%39,0	72	%61,0	15	%50,0	15	%50,0
Yürürlükteki mevzuat	13	%11,2	103	%88,8	5	%16,7	25	%83,3

İhracat yapan tekstil firmalarının yaklaşık %34'ü %100 kapasite ile çalışmaktadır. İhracat yapan tekstil firmaları içinde teşvik alanlar ve almayanlar dikkate alınarak KKO oranlarına bakıldığında teşvik alanlarda tam kapasite ile çalışanların oranı %37,5 düzeyinde iken, teşvik almayanlarda bu oranın %22,6'ya düştüğü görülmektedir (Tablo 15).

Tablo 15: İhracat yapan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının teşvik alıp almamalarına göre kapasite kullanım oranları

	Toplam		Teşvik Alan		Teşvik Almayan	
	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%	Firma Sayısı	%
%50 altı kapasite	7	%4,6	5	%4,2	2	%6,5
%50-%100 arası kapasite	92	%60,9	70	%58,3	22	%71,0
%100 kapasite	52	%34,4	45	%37,5	7	%22,6
	151	%100,0	120	%100,0	31	%100,0

İhracat yapan tekstil firmalarına ihracatı nasıl yapıyorsunuz sorusu sorulduğunda %45'i kendi işyerleri tarafından yapıldığını, %25'i Sektörel Dış Ticaret Şirketi aracılığı ile ve %15'i yurtiçindeki başka bir firma aracılığı ile yaptığını belirtmiştir.

Tablo 16: İhracat yapan KOBİ niteliğindeki tekstil firmalarının ihracatı gerçekleştirme şekli

İhracat yapma biçimleri	Firma Sayısı	%
İşyerinin kendisi	89	%45
Sektörel Dış Ticaret Şirketi aracılığı ile	50	%25
Yurtiçindeki başka bir firma aracılığı ile	29	%15
Bağlı bulunduğunuz holding veya şirketler grubu aracılığı ile	17	%9
Yurtdışında Türklerin yönettiği Dış Ticaret şirketi aracılığı ile	7	%4
Yabancı Dış Ticaret Şirketi aracılığı ile	5	%3

5.SONUÇ

Çalışma sonuçları değerlendirildiğinde, ihracat yapan tekstil firmaları için teşvikin önemli faktör olduğu görülmektedir. Bunun yanında, alınan teşvik tekstil firmalarının ihracat oranlarını arttırması ile beraber, firmaların dış pazarlar konusundaki bilgi düzeyini, teknolojik düzeyini, işletme kapasitesini ve bunlara bağlı olarak ürün kalitesini arttırmaktadır. Firmalar bu konularda AB ülkeleri ile rekabet edebileceklerini belirtmişlerdir.

Firmalar yatırımla ilgili teşvikleri yeterli bulurken, ihracat ve işyeri sermayesi konularında sermaye miktarlarını yeterli bulmamaktadır. Devletin bu teşvikleri arttırmasının ihracatı arttıracağı görülmüştür. KOSGEB gibi KOBİ'lerin gelişimine yardımcı olan kurumların teşvikler hakkında firmalara bilgi vermesi gerekmektedir.

Ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olmasına rağmen finansal açıdan bir takım zorluklar içinde olan KOBİ'lerin finansal sıkıntılarını giderebilmeleri ve büyüyüp gelişebilmeleri için bu tür düzenlemelerin daha ayrıntılı ve teşvik edici olması gerekmektedir. KOBİ'lere sağlanan teşvikler rekabetçi yapıyı

bozmayacak şekilde düzenlenmelidir. KOBİ'lerin bilgilendirilmesine ve eğitimine yönelik çalışmalara önem verilmelidir. Bunun yanında, bu tür şirketlerin vergi yükleri azaltılmalı, birtakım muafiyetler sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Arslan, K. (2002). "Turizm Yatırımları İle KOBİ'ler Arasındaki Ekonomik İlişkinin Geliştirilmesi İmkanlarının Araştırılması: Antalya Örneği", **Verimlilik Dergisi**, 2002/1, ISSN 1013-1388, MPM Yayını, Ankara

Atik, H. (2003). **Küresel Ekonomide Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Rekabet Sorunları**, Türkiye Kalkınma Bankası Genel Araştırmalar, Ankara.

Çolakoğlu, M. (2002). **KOBİ Rehberi**, KOSGEB, Ankara.

Denizli İli İmalat Sanayi Envanteri, Denizli

DPT, (2004a), İllere Göre Öne Çıkan Sanayi Sektörleri: Denizli İli, www.dpt.gov.tr/bgyu/illerdesanayi/illerdesanayi/html , (Erişim Tarihi: 16,11,2006)

DPT, (2004b), KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/138/kobi%20stratejisi%20ve%20eylem%20planı.pdf (Erişim Tarihi: 20,11,2006)

DPT, (2007). KOBİ Stratejisi ve Eylem Plânı (2007-2009), http://ekutup.dpt.gov.tr/esnaf/kobi/strateji/2007.pdf (erişim tarihi: 03.10.2008)

Duran, M. (2003). Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, Hazine Müsteşarlığı http://www.treasury.gov.tr/arastirma_inceleme/ar_inc_33.pdf

Gövdere, B. (Ocak 1999). "Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Yapısı Üzerine Bir Araştırma", **Dış Ticaret Dergisi**, IISN 1301-6083, Sayı 12, Yıl 4, S.30-61, Ankara.

Küçükçolak, R.Ali (Mayıs 1998), **KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü**, İMKB, ISBN 975 8027-39-5, İstanbul.

Meder Çakır, H. (2007). "KOBİ'lerin Finansal Sorunlarının Çözümünde Yatırım Teşviklerinin Yeri: Denizli'deki Durum", **21. Yüzyılda Rusya, AB ve Türkiye'den Yansımalar**, (Ed: O. Kaymakçı), Türkmen Kitabevi, İstanbul, ss.187-210

Ören, K. (2003). "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İli'nde Bir Uygulama", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** Cilt 4, Sayı 2, s.105, http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/190.pdf (Erişim Tarihi: 20,11,2006)

Serdengeçti, T. (Mart 2003). **Türkiye'de Genel Yatırım ve KOBİ Teşvik Mevzuatı İle Uygulamaları**, Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Tepav, (2005), AB Mevzuatının KOBİ'lere İlişkin Başlıkları ve İlgili Kuruluşlar http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/KOBInotu_tepavV4.pdf

Yörük, N. ve Ü. Ban (2003). **KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama**, Gazi Kitabevi, Ankara.

- (2006), Türkiye'deki Yatırım Ortamını Geliştirmeye Doğru: YOİKK Reform Süreci Hakkında Yorumlar, http://www.investinturkey.gov.tr/cms/uploads/files/YOIKK/OAR_Turkce_Draft_Versiyon_Son.doc (Erişim Tarihi: 22,11,2006)